

vzdělávací soustavě a je její nezbytnou součástí. Je tedy na nás, abychom tuto skutečnost všude vehementně hájili a rázně prosazovali tak, aby se předškolní výchova stala trvalou a uznávanou součástí našeho vzdělávacího systému.

## K problematice našich málotřídních škol

Miroslav Kořínek

V rámci střeoevropského hnutí za obnovu vesnice se i u nás vyzdvihuje úloha školy jako významného článku této obnovy. Toto hnutí bylo u nás inspirováno na základě zkušeností zejména z Rakouska a Bavorska, kde se snaží „Evropská pracovní společnost pro rozvoj venkova a obnovu vesnice“ napravit důsledky radikální urbanizace a koncentrace obyvatel do měst programem komplexní obnovy vesnických sídel.

V souvislosti s vyzdvihováním úlohy školy při obnově vesnice jsou často idealizovány naše tradice vesnických škol. Touto idealizací nemyslíme úlohu těchto škol v minulém století, kdy se zasloužily o povznesení českého národa v rámci Rakousko-Uherska. Máme na mysli, že tyto školy poskytovaly v podstatě až do roku 1945 (zejména ve své podobě s osmi ročníky) vzdělání značně redukovaných osnov většině venkovských dětí (zvláště dívkám, které zde často zůstávaly i v 6.–8. ročníku.)

Jejich realistické zhodnocení je proto jedním z východisek optimálního řešení problematiky základních škol na vesnicích. Po období výrazného snížení počtu málotřídních škol v letech 1973 až 1988 se jejich počet postupně zvyšuje. Koncem roku 1989 bylo na území České republiky 1440 málotřídních škol (v podstatě jednotřídních a dvojtřídních se čtyřmi ročníky), ve šk. roce 1993–94 jejich počet vzrostl na 1600 (z toho 16 s vyučováním v polském jazyce, 6 církevních a 7 soukromých).

Oprávněné úsilí o obnovu a udržení malých škol na vesnicích naráží v současné době na tyto překážky:

- obce nemají dostatečné ekonomické zdroje (zejména oslabením ekonomického zázemí v zemědělství),
- vybudovaná hustá síť hromadné dopravy na venkově se hroutí. Zhroucení dopravního systému vede někdy paradoxně ke snaze vybudovat i při nízkém počtu dětí jednotřídku nezávislou na docházce „přespolních“ žáků.

Budování a obnovování vesnických škol a perspektivní řešení problema-

tiky málotřídních škol by mělo mít ucelenou komplexní povahu, která by měla spočívat na základě provedené analýzy v tomto souboru opatření:

- a) Realizovat všechna opatření, která umožní organizovat vyučování na vesnických školách pokud možno jako na škole dvojtřídní se čtyřmi ročníky. Podle potřeby připojit k těmto třídám i oddělení předškolních dětí (zpravidla s dopoledním provozem) a zařízení typu družiny s vychovatelkou při možnosti její účasti na specializovaném vyučování.
- b) Pokud se mezi dětmi vyskytnou děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování, integrovat péči o ně v rámci péče o ostatní děti a zajistit jejich rozvoje. Při specifických poruchách využívat občasné odborné pomoci „ambulantních speciálních pedagogů“ z pedagogicko-psychologických poraden, ze speciálně pedagogických center, nejbližších speciálních škol apod.
- c) Propracovat systém pedagogických opatření ke zvýšení účinnosti samostatné práce žáků málotřídních škol. V tomto systému respektovat různé úrovně výkonnosti i talentů žáků a využívat možnosti jejich výuky s vyššími nebo nižšími ročníky, organizovat pomoc starších žáků mladším apod. Vypracovat soubor námětů pro úpravu učebnic, popř. metodických listů pro vyučování v „běžích“ apod.
- d) Při budování informačního a poradenského systému v rámci výchovně vzdělávací soustavy respektovat specifické potřeby žáků rodičů i učitelů na venkově. Pokud jde o žáky, zaměřit jeho působení zejména na poruchy výkonů a chování, popř. na diagnostiku z hlediska volby optimálních vzdělávacích cest. Vzhledem k rodičům poskytovat účinné rady pro pomoc vlastním dětem. Učitelům umožnit využívání informačního a poradenského systému ke zdokonalování vlastního vyučovacího procesu. Kromě toho poskytovat specialisty pro „ambulantní vyučování“ a pro posuzování výkonů a chování žáků např. při doporučování zvláštní péče, při specifické přípravě nadaných dětí apod.

Z tohoto nástínu perspektivního řešení je zřejmé, že je třeba k navrženým námětům přihlédnout při konečné úpravě struktury základní školy, při posuzování etapizace ročníků v rámci projektu „obecná škola“, při vypracování koncepce vzdělávacích center na venkově apod. Pro zajištění vzdělávacích šancí pro děti na vesnicích je nutné počítat pro málotřídní školy se zvláštními dotacemi, popř. i s příspěvky pro rodiče dětí v souvislosti s nákladnější dopravou dětí do školy. Zároveň je nutno zdokonalit systém přípravy a dalšího vzdělávání učitelů z hlediska potřeb málotřídních škol (všeobecnou problematiku zařadit do rámce normální přípravy, dále realizovat specializační přípravu v rámci dalšího vzdělávání). V souvislosti s tím

je třeba upravit i odměňování vesnických učitelů (jednak při rozšířeném rozvrhu, jednak v souvislosti se ztíženými podmínkami).

## Zamyšlení nad projektem obecné školy

Alena Nelešovská

Současné období vývoje školství je naplněno celou řadou složitých změn, zásahů, reformních snah apod., které vyplývají ze sociální, ekonomické i etické podmíněnosti celkového vývoje společnosti a mají společného jmenovatele — transformace školství.

Zvláštní postavení v procesu transformace školství zaujímá 1. stupeň základní školy (dosavadní označení), který tvoří jednu z prioritních součástí školského systému. Pokud vyjdeme z poslání tohoto stupně vzdělání ať již v podobě školy národní, elementární či obecné, je třeba zdůraznit zejména aspekt adaptace dítěte na školu, který by měl respektovat mentální i fyzický vývoj dítěte mladšího školního věku i jistá specifika u jednotlivců. V tomto procesu adaptace zaujímají významnou funkci takové metody a postupy, které by dokázaly děti převést od hravosti k práci. Pro přirozenou adaptaci dítěte na školní prostředí je třeba vyzdvihnout i aspekt komunikační, projevující se v pedagogické interakci, který tento přechod může velmi usnadnit.

Z hlediska vzdělávacího by měl daný stupeň vzdělávání zabezpečit, aby všichni žáci získali ucelený obraz světa, a to na základě zejména smyslových zkušeností.

Navrhovaný rozsah a pojetí obecné školy, který předložilo MŠMT ČR k diskusi a ověřování pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti, vychází zejména ze specifických požadavků, které vyplývají z pedagogicko-psychologických aspektů vzdělávání žáků mladšího školního věku, které v minulém období nebyly dostatečně respektovány, což mělo za následek přetěžování žáků, roztržštěný poznatkový systém, záporný vztah ke škole, nedostatečný prostor pro osobitý rozvoj každého dítěte apod.

Obecná škola je chápána jako škola, kterou procházejí všechny děti kromě těch, které vyžadují zvláštní péči. Jejím obsahem má být přirozený pohled na skutečnost, nezatěžovaný vědeckými poznatky a odborným názvoslovím. Takové pojetí přímo vyžaduje interdisciplinární přístup, což se projevuje v tom, že by se mělo v maximální míře využívat mezipředmětových vztahů, ale i v takové organizaci vyučování a metodickém postupu, kdy se vytvářejí námětové celky, které spojují učivo více předmětů. I tyto postupy jsou již na školách ověřovány.